

Tarczyński, Franciszek

Cmentarzyska rządowe w Rostkowie, Strzeszewie, Wierzbicy, Żochowie, Blichowie i Rogowie

Światowit 7, 39-43

1906

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CMENTARZYSKA RZĘDOWE

(Sépultures en rangées à l'inhumation)

w Rostkowie, Strzeszewie, Wierzbicy, Żochowie, Blichowie i Rogowie

BADANE

przez ś. p. FRANCISZKA TARCZYŃSKIEGO.

(Tablice I—V.)

Na gruntach wsi Rostkowa, przy granicy Karwowa i Orszymowic, w powiecie Płockim (na pograniczu Płońskiego), znajdował się, dziś już zniszczony i zaorany, niezbyt wielkich rozmiarów kurhan, zbadany częściowo w r. 1886 przez ś. p. Tarczyńskiego. Groby już wtedy były w znacznej części uszkodzone, tak, że trudno było stwierdzić rozmieszczenie ich w regularne rzędy. Na niektórych tylko seryach grobów dała się zauważyć ta prawidłowość, jako też oznaczające je nazewnątrz narożne kamienie, wreszcie ściany grobowe z kamieni i jednolity z wierzchu nasyp kamienny. Głębokości grobów, z powodu rozrzużenia wierzchniej warstwy kamieni, wymierzyć nie było można.

I. Rostkowo. Przy rozkopywaniu zachowanych jeszcze jako tako grobów, Tarczyński zauważył czaszki typu długiego, kości długie i grube, a więc należące do ludzi wzrostu wysokiego; przy kilku szkieletach znalazł: 1) Grot do włóczni żelazny, mocno zardzewiały, długości 15,6 *cm*, z czego na ostrze wypada 10,5, na tulejkę 5,1; największa szerokość ostrza zlekka czworograniastego 2,2 *cm*. 2) Czekan długości 12,6, szerokości w ostrzu 10 *cm*, z dwoma znacznymi, sterczącymi w górę i w dół kolcami przy osadzie i z otworkiem blisko brzegu ostrza. 3) Czekan prawie taki sam, jak poprzedni, długości 12,4, szerokości w ostrzu 10 *cm*, bez kolców przy osadzie (prawdopodobnie były one odłamane), tak samo z dziurką przy brzegu ostrza. 4) Garnek z szarej, słabo wypalanej gliny, z domieszką tłuczonego granitu, wysokości około 16 *cm*, szerokości 13,5 *cm*, a w górnym otworze 10,2 *cm*; garnek ten, kształtem bardzo zbliżony (niemal identyczny) do garnka, opisanego przeze mnie w sprawozdaniu

z badań cmentarzyska Korzybskiego, różni się od niego tylko tem, że ściany szyjki nie są ściśle pionowe, lecz nieco pochylone ku wewnątrz w kierunku od dołu ku górze, oraz tem, że oprócz ozdób, składających się z równoległych linii prostych, poziomych, ma poniżej szyjki wytłoczoną linię sznurkową, a pod nią i nazewnątrz niej takąż samą ozdobę sznurkową, wytłaczaną podwójnie. Na tablicy swojej ś. p. Tarczyński umieścił jeszcze dwa brązowe celty, znalezione pierwiej na tem samem cmentarzysku, a ofiarowane mu przez byłego właściciela Rostkowa. Znalezenie owych brązowych celtów mogłoby świadczyć o większej starożytności cmentarzyska Rostkowskiego, czego obecnie sprawdzić już nie można.

II. Obok Rostkowa, na gruntach włościańskich wsi **Strzeszewo-Kuliski** (pow. Płoński), znajdował się niewielki kurhan, w czasie badania już znacznie zniszczony i w części zaorany, w którym Tarczyńskiemu udało się rozkopać kilka lepiej zachowanych grobów. Były one, jak zwykle w cmentarzyskach rzędowych, oznaczone wystającami kamieniami naróżnami, jednakże nad dwoma grobami kamienie zewnętrzne ułożone były kulisto, ale nie wspomina Tarczyński, czy były to groby pojedyncze, czy też, jak w Romatowie, podwójne. Rozpytując obecnych przy kopaniu włościan, dowiedział się, że jeden z nich znalazł na tem cmentarzysku ładny, pokryty zieloną patyną, grot brązowy, który obrócił na „rączkę“ do sieczkarni. Po obejrzeniu owej „rączki“ okazało się, że ostrze grotu już się ułamało i gdzieś się zapodziało, pozostała tylko przy sieczkarni zużyta, mocno wytarta tulejka. Z przedmiotów, znalezionych przy rozkopywaniu grobów, należy wymienić: 1) zardzewiały grot żelazny do dzidy albo włóczni, długi 22 *cm*, szeroki w najszerszej części ostrza 5 *cm*, długość ostrza 13 *cm*; 2) trzy żelazne zardzewiałe nożyki, z których dwa, tak jak i grot, przedstawione są na załączonej tablicy; 3) oselkę z dziurką (również umieszczoną na tablicy); 4) 2 pierścionki ze zgiętego drutu srebrnego, jeden z nich z pojedynczego cienkiego drutu, drugi jakby ze skręconego podwójnie grubego drutu; 5) jedną dość grubą z białego metalu zausznicę; 6) jeden dość duży paciorek szklany z żółtą wewnątrz; 7) obrączki żelazne od kubelka, mocno zardzewiałe; 8) prawdopodobnie okucie od kosztura (narysowane na tablicy), które w żelaznej skówece miało umocowane trzy gwoździe, zakończone kółkami, może do przywiązywania jakichś przedmiotów. Groby były płytkie, kości przeto mocno zniszczone; czaszki kształtu podłużnego.

III. Niedaleko od Rostkowa, Strzeszewa-Kulisek i Karwowa-Orszymowic, po lewej stronie szosy, prowadzącej z Płocka do Płońska, leży w obrębie pow. Płońskiego duża wieś szlachecka **Wierzbica-Szlachecka**;

nieopodal znajduje się zwirowate wzgórze, na którym istniało, obecnie już prawie zupełnie zniszczone, cmentarzysko rzędowe. W r. 1887, kiedy Tarczyński robił tu poszukiwania, środek wzgórza był jeszcze dobrze zachowany; sposób oznaczania grobów kamieniami, budowa ich, oraz sposób chowania nieboszczyków był zupełnie taki sam, jak w innych cmentarzyskach rzędowych; kości, wskutek nieznacznej głębokości grobów, mocno zniszczone, były długie i grube, czaszki kształtu podłużnego (żadnej mi się otrzymać nie udało). Rozkopano 6 grobów i znaleziono w nich przedmioty następujące: 1) 2 srebrne dęte zausznice; 2) 10 zausznice brązowych małych; 3) 2 zausznice brązowe większe; 4) obrączki i pałeczki od 2 kubelków (pałeczki i sposób ich przymocowania do kubelka przedstawione są na tablicy p. t. „Wierzbica“); 5) jedno krzesiwo; 6) 2 żelazne nożyki (jeden z nich był w pochwie z kory brzozonej, zdobionej dziurkowanym ornamentem, przedstawionym na tablicy); 7) kawałek żelaznego szczerbionego nożyka, raczej żelaznej piłki (narysowanej u góry tablicy); 8) dwa małe czekany, z których jeden ma długości 11 *cm*, szerokości 6 *cm*, z dziurką przy brzegu ostrza, drugi zaś — długi 14 *cm*, szeroki 8 *cm* (bez dziurki); 9) 1 naczynie gliniane formy nie opisanej; 10) suto ozdobiony (przedstawiony na tablicy „Strzeszewo-Kuliski-Wierzbica“) paciorek; 11) 2 zwitki blachy.

IV. We wsi **Żochowie**, blisko granicy wsi Góry (powiat Płocki), w roku 1893, Tarczyński rozkopał cztery położone rzędem groby (od wschodu na zachód). **Grob I** bardzo wązki, bo mierzący zaledwie 70 *cm*; budowa jego taka, jak i na innych cmentarzyskach rzędowych — z 4-ma wystającymi kamieniami nad powierzchnią; szkielet długości 188 *cm*, o wielkich kościach z mocno rozwiniętymi znakami przyczepów mięśni; czaszka długa, zwrócona na zachód, twarzą do góry. Żadnych przedmiotów w grobie nie znaleziono. W **grobie II**, oprócz podobnie ułożonego szkieletu męskiego, długiego 175 *cm*, nie było nic. Czaszka podłużna. W **grobie III** szkielet daleko mniejszy, kobiecy, ułożony jak poprzednie; około głowy pół brązowej zausznicy, kawałek jakiejś materyi, a u nóg garnuszek gliniany. W **grobie IV** kości małe, mocno strupieszale; około zniszczonej czaszki kawałek brązowej zausznicy, nawleczonej na skórę; przy prawym boku mały nożyk żelazny.

V. W sąsiadującej z Turowem wsi kościelnej **Blichowie**, na południowy wschód od kościoła, niedaleko rzeczki Muławy, znajduje się dość wysokie kamieniste wzgórze, zwane przez lud żalami, na którym, według podania, przy wybieraniu piasku znajdowano kości. W latach 1885 i 1890 udał się tam Tarczyński i znalazł kurhan wielkości około 100 prętów kw. Ze względu na niezmiernie utrudnioną robotę, gdyż wszyst-

kie groby były pokryte bardzo grubym pokładem kamieni, rozkopano tylko 6 grobów. Szkielety leżały na głębokości 3, a nawet $3\frac{1}{2}$ łokci pod powierzchnią, i wszystkie miały czaszki podłużne. Długości szkieletów nie mierzono; dwa z nich były żeńskie, a cztery męskie. W grobie I, zawierającym szkielet męski, znaleziono 4 pary zausznice srebrnych, dość dużych, z których 2 pary leżały przy otworach usznych, jedna para przy kości potylicowej i jedna przy kości czołowej; nadto przy ręce lewej znaleziono pierścionek srebrny — w górnej środkowej części szeroki, ozdobiony rozetkami (rysunek na tablicy), a około lewej kości udowej mały nożyk, długi 13,8 cm (ostrze 11 cm, trzonek 2,8), a szeroki 1,5 cm. W grobie II przy szkieciele żeńskim znaleziono dwie małe zausznice brązowe, oraz dwa srebrne pierścionki, jeden z nich gładki, a drugi pleciony nakształt warkocza; w nogach stało gliniane, dobrze zachowane naczynie z odwiniętym brzegiem górnego otworu, ozdobione poziomymi liniami prostymi, w miejscu zaś, od którego zaczyna się znaczniejsze zwężenie — trzema szeregami kropek i zagłębień (zdaje się wygniatanych splecionym we troje sznurkiem). Wysokość naczynia 10,2, szerokość największa 9,3, w otworze 7,5 cm. W grobie III ze szkieletem męskim znaleziono tylko mały nożyk. W grobie IV przy szkieciele męskim nożyk szczególnego kształtu, mianowicie ze znacznem odrazu zwężeniem ostrza ku końcowi, powstałem jakby wskutek znacznego wycięcia na tylcu ostrza. Długość nożyka w obecnym stanie 24 cm (ostrze 17, trzonek 5,4), szerokość ostrza największa 2,6 cm, przypuszczalna długość całego nożyka 27 cm, głębokość wcięcia na tylcu i końcu noża 1 cm. Przy nożyku znaleziono ośkę z dziurką, długi 13,5 cm. W grobie V przy szkieciele męskim znaleziono mały nożyk i małą część brązowego okucia z pozostałym w nim kawałkiem pasa skórzanego. W grobie VI był czekan o ostrzu szerokim 14 cm, długi 14,6 cm; przy obsadzie kołców już nie było, zdaje się jednak, że były one tylko odłamanie; w nogach szkieletu leżał pałaczek i 2 obrączki od kubelka o średnicy 13 cm. W nasypie nad jednym z grobów, w dość znacznej jednak głębokości, znaleziono brązową fibulę „zwyczajnego kształtu“ (jakiego — Tarczyński nie opisuje, prawdopodobnie mowa tu o przedmiocie, przedstawionym na tablicy z lewej strony u góry) i kilka skorup od popielnicy, których wyrób jest znacznie dawniejszy, z mocną przymieszką tłuczonego granitu. Ś. p. Tarczyński uważa te przedmioty za pochodzące ze znacznie dawniejszej epoki niż rozkopane przezeń cmentarzysko rządowe i przypuszcza, że wykopano je prawdopodobnie z jednego z dawnych grobów ciałopalnych przy kopaniu grobu nowego i tu też w nasypie znów je porzucono. Wszystkie szkielety w cmentarzysku Blichowskim leżały głowami na zachód, w pozycji wyprostowanej.

VI. Z drugiej strony Turowa, we wsi **Rogowie**, znajduje się kurhan znacznie mniejszy od Turowskiego, zawierający groby rządowe, ale mniej prawidłowo rozmieszczone. Groby były płytkie, szkielety znacznie zniszczone, zwrócone głowami jedne na wschód, drugie na zachód, niektóre zaś na północ. Tarczyński rozkopał w roku 1889 13 grobów; w niektórych nie było nic, w niektórych zaś były tylko małe nożyki; tu wyszczególniamy tylko te, w których znaleziono coś więcej. W grobie II, przy lewej ręce, znaleziono żelazny nożyk, a przy nogach oszczep, długi 22 cm; szkielet leżał głową na wschód. W grobie III kawałek pasa skórzanego, okutego blaszką brązową. W grobie VIII—po prawej stronie głowy 5, po lewej 6 dużych zausznice brązowych, a przy lewej ręce nożyk żelazny. W grobie XI, przy lewym uchu, 3 niewielkie zausznice srebrne, a w okolicy szyi 4 paciorki, z których 1 wewnątrz wyłaczany. W grobie XII żelazny zardzewiały nożyk i osełka.

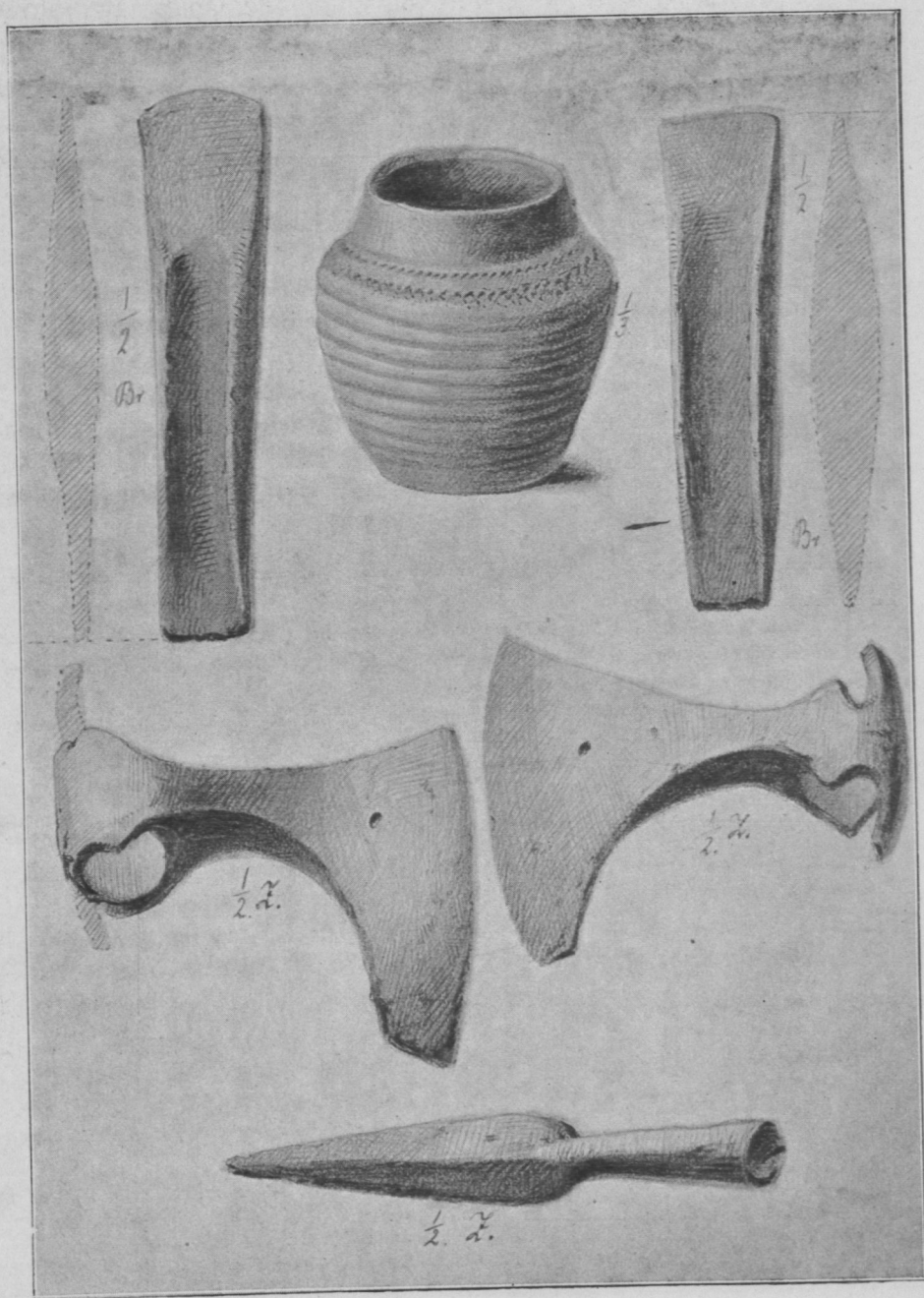
W pobliżu wzmiankowanego kurhanu, od strony północy, znajdował się kurhan jeszcze mniejszy, otoczony wystającymi kamieniami. Pod pokładem kamieni i ruszanej ziemi znaleziono szkielet, zwrócony głową ku północnemu zachodowi; przy lewym jego boku leżał mały żelazny nożyk, a przy nogach mały czekanik. W nasypie grobów znajdowało się dużo skorup od popielnic, a prócz tego znaleziono 2 gliniane paciorki.

Być może, że i cmentarzysko Rogowskie było założone na dawnym cmentarzysku ciałopalnym.

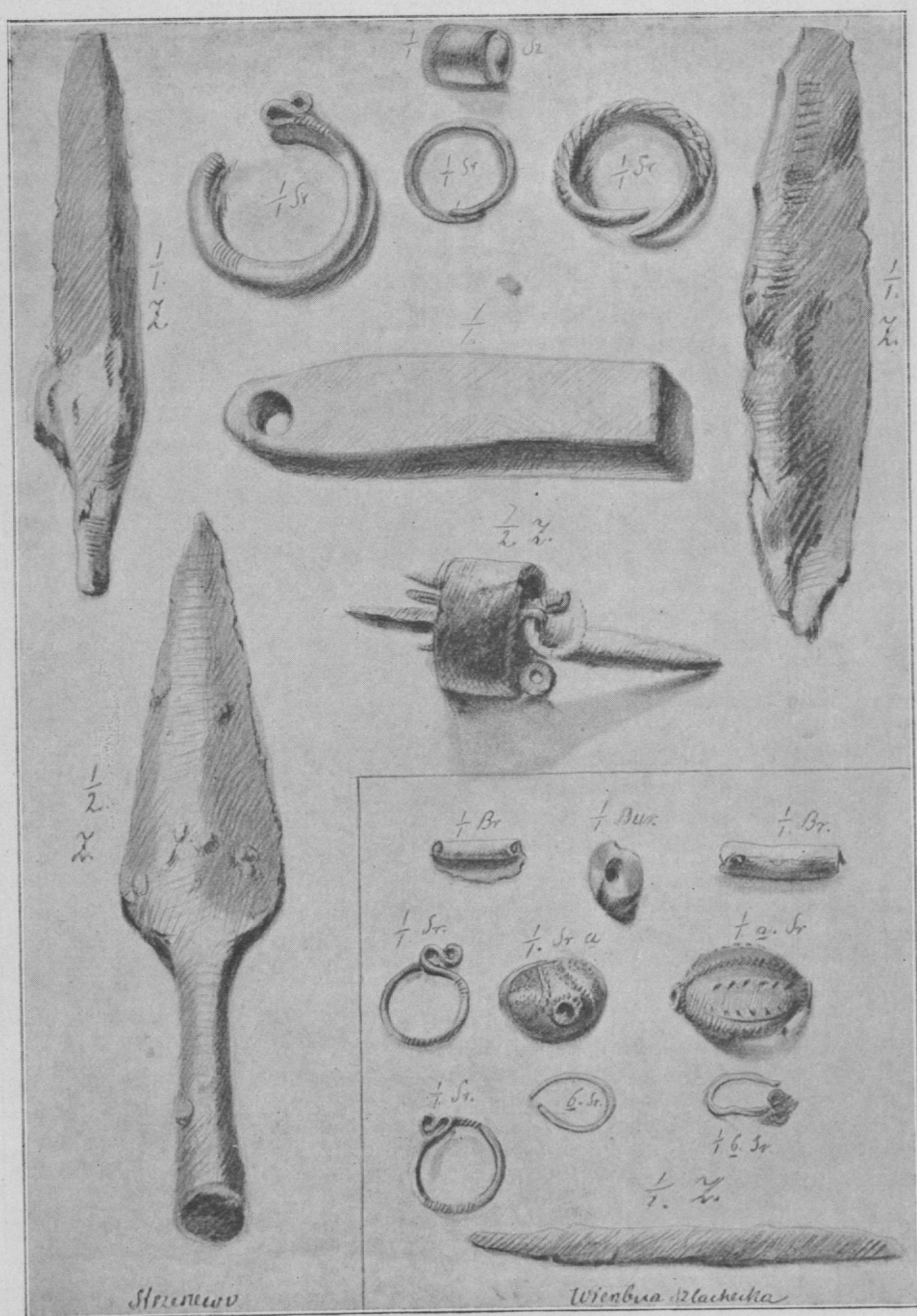
W kurhanie Rogowskim znaleziono tedy razem: 1) 1 oszczep żelazny; 2) 1 czekanik; 3) jedno brązowe okucie od pasa; 4) jedną osełkę; 5) 9 małych nożyków; 6) 11 zausznice brązowych; 7) 4 zausznice srebrne; 8) jedno kółko srebrne (pierścionek?); 9) 4 paciorki szklane; 10) 2 paciorki gliniane (w nasypie). Z powyższych kurhanów mam u siebie 4 czaszki, których pomiary postaram się wkrótce podać.

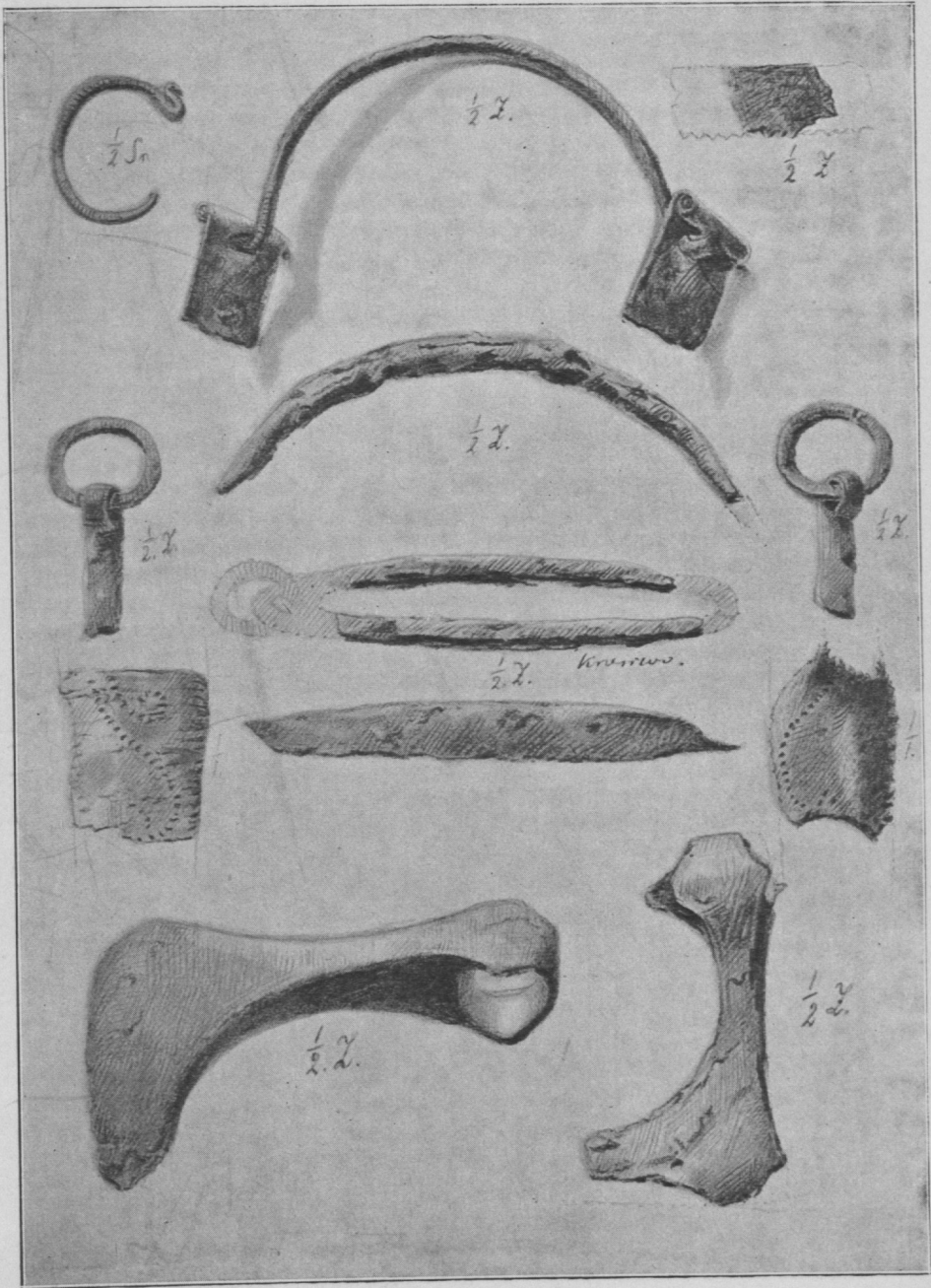
Wszystkie prawie wymienione przy opisie powyższym przedmioty znajdują się zakatalogowane w zbiorze ś. p. Fr. Tarczyńskiego, umieszczonym przy kościele katedralnym w Płocku.

Wedł. pozostałych notatek podał L. Rutkowski.

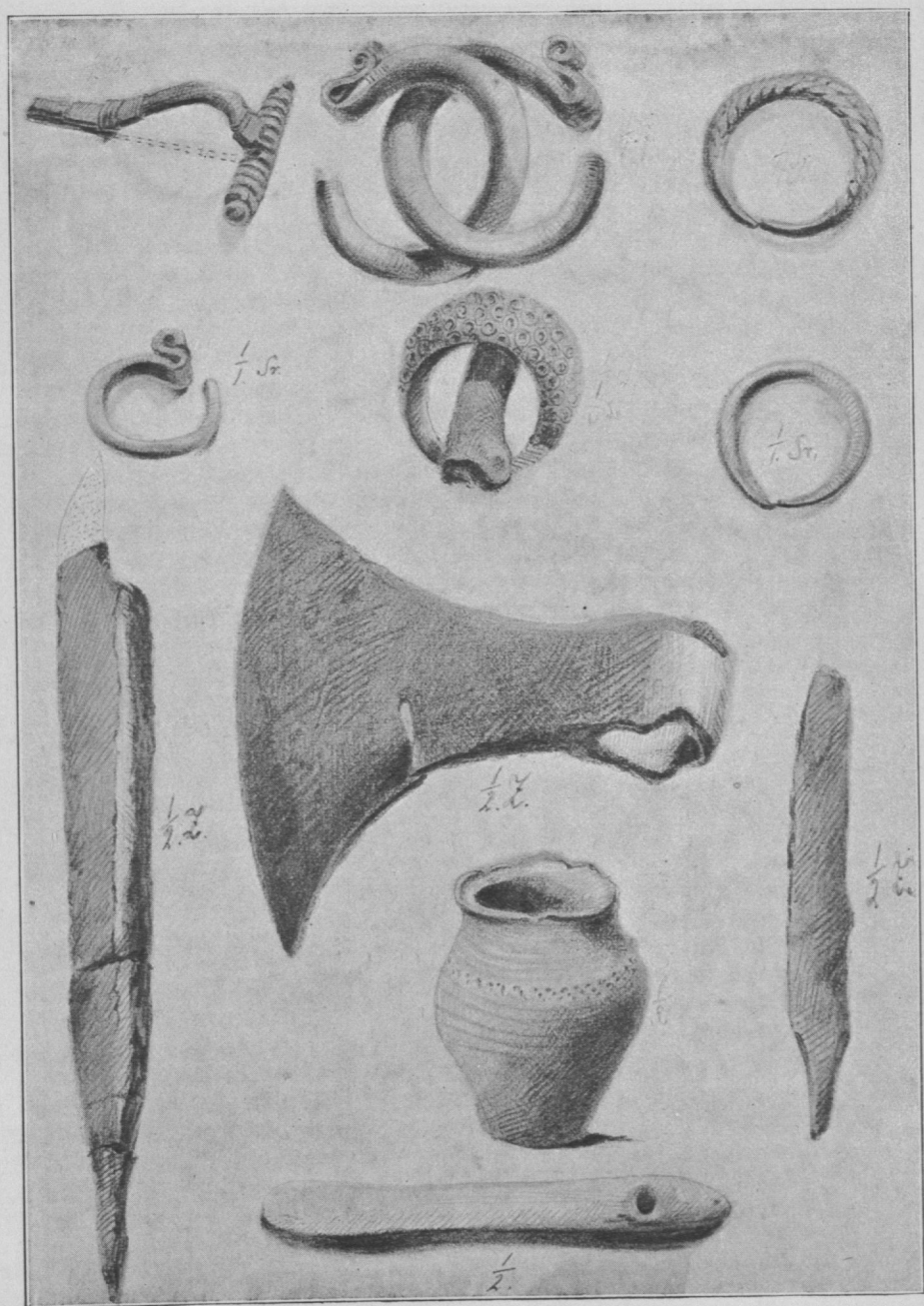

ROSTKOWO.

WIERZBICA.

Blichowo.

